

Гриненко Катерина Вікторівна,
ад'юнкт відділу докторантури та
ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНІВ «УЗНАВАННЯ» ТА «ВПІЗНАННЯ»

Основним завданням правоохоронних органів на сьогодні є запобігання злочинності та боротьба з нею, де слідча та оперативно-розшукова діяльність є важливою складовою. У кримінальному процесі найбільш поширеними засобами збирання доказів є слідчі дії, є тому числі призначення та проведення експертиз, а також оперативно-розшукові заходи. Пред'явлення для впізнання, серед слідчих (розшукових) дій, є важливим процесуальним засобом встановлення тотожності об'єктів за їх ідеальними відображеннями.

У юридичній літературі можна знайти різні визначення поняття *«пред'явлення для впізнання»*, сутність яких у кримінально-правовому значенні можна звести до одного: як «самостійна слідча (розшукова) дія, яка полягає у демонстрації потерпілому, свідку або підозрюваному в передбаченому законом порядку об'єкта (особи), за припущенням слідчого (прокурора), причетного до розслідуваної події, з метою встановлення його тотожності або відмінності з тим об'єктом (особи), який спостерігав раніше, зберіг у пам'яті й про який давав показання суб'єкт впізнання».

Пред'явлення особи для впізнання як слідчу (розшукову) дію необхідно відрізнити від пред'явлення осіб, здійснюваного при провадженні інших слідчих (розшукових) дій, наприклад, пред'явлення фотографії під час допиту (узнавання).

Узнавання як «інструмент» людського сприйняття і відображення об'єктивної реальності є структурним елементом такого методу оперативно-розшукової діяльності, як оперативне розпізнавання та оперативно-розшукового заходу – негласне впізнання.

Відмінність оперативного узнавання від процесуально врегульованого впізнання полягає не в тому, що при його проведенні не є обов'язковим дотримання процесуальних правил, а в об'єктивній неможливості їх виконання: впізнаваного об'єкта ще немає, його потрібно розшукати. Звернення до оперативно-розшукового узнавання завжди є вимушеним, воно зумовлене відсутністю у органу, який веде розслідування, таких даних, котрі

дозволили б установити місцезнаходження впізнаного об'єкта іншими засобами [2, с. 8].

Як зазначає Головецький М. О., узнавання є основою розшуку злочинця за «гарячими слідами», затримання підозрюваного, встановлення особи людини, котра видає себе за іншу, а також встановлення особи невпізнаного трупа. Однак тактичні особливості використання цієї природженої здатності людини в оперативно-розшуковій і слідчій діяльності залишаються не повністю дослідженими у криміналістичній літературі. Тому часто зустрічаються випадки ототожнення результатів узнавання під час оперативно-розшукових заходів із результатами пред'явлення для впізнання [2, с. 3].

У російсько-українському і українсько-російському тлумачному словнику термін «*узнавать*» перекладається як «пізнавати», «дізнаватись» і тлумачиться як виявляти у комусь (чомусь) знайомого або отримувати певні відомості про когось (щось) [3, с. 235].

В академічному тлумачному словнику української мови термін «*узнавати (взнавати)*» означає одержувати відомості, дізнаватися про кого-, що-небудь; довідуватися про кого-, що-небудь, розпитуючи, вивідуючи, спостерігаючи і т. ін.; виявити або викрити що-небудь; розпізнавати кого-, що-небудь за якимись ознаками, даними. Своєю чергою термін «*впізнавати (узнавати)*» – виявляти в кому-, чому-небудь когось знайомого або щось знайоме; розпізнавати кого-, що-небудь за якоюсь ознакою; знаходити, виявляти в кому-небудь або в собі вже відомі звички, риси вдачі і т. ін.; розкривати щось невідоме за допомогою здогаду. [1, с. 408, с. 460]

Під час з'ясування змісту поняття «впізнання» слід зазначити, що процес впізнання – це розумова діяльність особи, що впізнає, суть дії полягає у порівнянні уявного відображення (сліду пам'яті) з реальним об'єктом, що спостерігається в даний час, з метою встановлення їх тотожності. Впізнання ґрунтується на підставі психофізіологічного акту узнавання, який широко застосовується як пізнавальний прийом у людській діяльності взагалі та в оперативно-слідчій практиці, зокрема.

У юридичній літературі цей термін використовується для назви слідчої (розшукової) дії – пред'явлення для впізнання, передбаченої статтями 228–230, 232, 355 КПК України. У юридичній енциклопедії ототожнено терміни «пред'явлення для впізнання» і «впізнання», яке означається як слідча дія у кримінальному процесі, яка полягає у пред'явленні під час

попереднього розслідування потерпілому, свідкові, підозрюваному чи обвинуваченому людей, тварин, неживих предметів, речей з метою оцінки вказаними особами цих об'єктів як таких, що сприймалися або не сприймалися ними раніше у зв'язку з розслідуваною справою [4, с. 672; с. 766].

Однак, на нашу думку, поняття «впізнання» та «пред'явлення для впізнання» не є однаковими. Адже за смисловим значенням впізнання передбачає закінчений процес, який вже відбувся в часі, а пред'явлення для впізнання заздалегідь не має передбаченого і спланованого результату, тобто це процес, що триває.

З погляду психофізіології сутність впізнання полягає в тому, що протягом пізнавального процесу людиною порівнюється об'єкт, котрий вона споглядає зараз, з мисленнєвим образом сприйнятого раніше об'єкта і робиться умовивід про наявність або відсутність тотожності між ними. У цьому відношенні процес впізнання схожий з процесом узнавання.

Слідча практика показує, що під час розслідування злочинів зустрічаються численні і найрізноманітніші види і форми використання узнавання. Тактичні прийоми, спрямовані на узнавання раніше сприйнятих об'єктів застосовуються не лише при провадженні пред'явлення для впізнання, але й під час огляду місця події, обшуку та виїмки, слідчого експерименту, допиту тощо. Узнавання в процесі зазначених слідчих дій не є самостійним процесуальним актом, як це має місце при пред'явленні для впізнання, а є супутнім чинником під час цих слідчих дій, які вирішують свої задачі.

Головною ж відмінністю є те, що результати узнавання та впізнання мають різні процесуальні наслідки. Результати узнавання, отримані під час оперативно-розшукових заходів, є лише орієнтуючою інформацією, а результати пред'явлення для впізнання – доказами у кримінальному провадженні.

Відповідно до результатів анкетування, проведеного Головецьким М. О., лише 33% із 200 опитаних слідчих і оперативних працівників зі стажем 3-5 років відрізняють «узнавання» від «впізнання», а 12% не змогли відповісти на поставлене запитання: чим відрізняється узнавання від впізнання [2, с. 1]?

Таким чином, можна стверджувати про необхідність чіткого розмежування змісту понять «узнавання» та «впізнання» з метою їх правильного застосування у науковій та практичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайн версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). Том 10. 1979. 408 с.
2. Головецький М.О. Тактика узнавання і впізнання під час досудового слідства: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. / Національний університет внутрішніх справ. Х., 2002. 8 с.
3. Російсько-український і українсько-російський тлумачний словник // За загал. ред. Л.Г. Савченко. Х.: Прапор, 2004. 235 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. // Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А-Г. 1998. 672 с.; Т. 5: П-С. 2003. 766 с.

Гуляк Тетяна Миколаївна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ

МОВА ПРАВА: СТИЛІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Мова права є об'єктом вивчення міждисциплінарної науки – юридичної лінгвістики. Її становлення на теренах України відбулося на початку ХХІ століття завдяки працям таких учених-юристів і учених-лінгвістів як: М. Антонович, Н. Артикуца, Л. Дадерко, Т. Демченко, О. Копиленко, М. Коржанський, Т. Литвин (Будко), М. Мацкевич, О. Підопригора, А. Токарська, З. Тростюк, І. Філіпчук, Є. Харитонов, Л. Чулінда, О. Юрчук.

Існує декілька визначень поняття «мова права». Н. Артикуца вважає, що мова права – функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [1, с. 156]. Російський дослідник А. Піголкін характеризує мову права як мову офіційного документа, що виражає волю колективу, суспільства, має державно-владний характер і чітко визначену офіційну форму [3, с. 7].

Беручи до уваги визначення, виділяємо такі основні ознаки мови права: офіційність, раціональність, чіткість, ясність, повнота, системність, точність, нейтральність, інформативність, достовірність, стандартизованість, нормативність мовних засобів.